

ยุทธศาสตร์ทางการศึกษาเพื่อการพัฒนาชาวไทยภูเขา

การจัดทำยุทธศาสตร์การศึกษาเพื่อการพัฒนา จะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งถ้าชุมชนได้มีโอกาสเข้าร่วมในการจัดทำร่วมกับผู้วิจัย เพราะผลที่ได้จะเป็นยุทธศาสตร์ที่เป็นที่ต้องการของชุมชน และอยู่ในกรอบของการจัดการศึกษาที่พึงเป็น ในบทนี้ผู้วิจัยจึงขอเสนอยุทธศาสตร์การศึกษาเพื่อการพัฒนาชาวไทยภูเขา ดังจะอธิบายในรายละเอียดต่อไปนี้

1. วิสัยทัศน์

"การจัดการศึกษาเพื่อธำรง และสืบสาน พหุลักษณะทางวัฒนธรรม" วิสัยทัศน์ดังกล่าวมีนัยสำคัญที่ความสมบูรณ์ทางวัฒนธรรม (cultural integrity) จะต้องเกิดจากการยอมรับในความหลากหลายของวัฒนธรรม และนำความหลากหลายดังกล่าวมาผสมผสาน เพื่อสร้างความเข้มแข็งและความยั่งยืนให้เกิดขึ้นแก่สังคม และจะทำให้ทุกฝ่ายในสังคมมีศักดิ์ศรี และความสมานฉันท์บนพื้นฐานของความสัมพันธ์ที่สมมาตร

2. ยุทธศาสตร์

ยุทธศาสตร์ทางการศึกษาเพื่อการพัฒนาชาวไทยภูเขาควรเป็นยุทธศาสตร์พหุเอกลักษณ์ หมายความว่าชาวไทยภูเขาที่ได้รับการพัฒนา หรือชาวไทยภูเขาที่ได้รับการศึกษาแล้วจะเป็นผู้ที่มีเอกลักษณ์สองเอกลักษณ์หรือมากกว่านั้นพร้อมกัน อย่างน้อยเอกลักษณ์หนึ่งคือ ความเป็นคนไทย ซึ่งหมายถึงเป็นพลเมืองไทยภายใต้คติ ชาติ-ศาสนา-กษัตริย์ และอีกเอกลักษณ์หนึ่งคือการธำรงรักษาเอกลักษณ์ทางชาติพันธุ์ของตน

ข้อเสนอทางยุทธศาสตร์ดังกล่าวนี้คำนึงถึงนโยบายการพัฒนาชาวไทยภูเขาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง วิธีการรวมพวก ชาวไทยภูเขาให้กลายเป็นคนไทย และกีดกันชาวไทยภูเขาบางกลุ่มที่อพยพเข้ามาหลังปี พ.ศ. 2520 นโยบายการพัฒนาทั้งสองต่างก็มีความเหมาะสมตามยุคสมัย ในปัจจุบันซึ่งเป็นยุคของการกระจายอำนาจทางการศึกษา และการกระจายอำนาจทางปกครอง สังคมไทยต้องการความเป็นปึกแผ่น และต้องเป็นความเป็นปึกแผ่นท่ามกลางความหลากหลาย ทางวัฒนธรรม รวมทั้งวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ชนกลุ่มน้อยด้วย

การจัดการศึกษาจึงควรทำหน้าที่ในการถ่ายทอดวัฒนธรรมไทย และวัฒนธรรมของท้องถิ่น เพื่อให้เกิดความสมบูรณ์ทางสังคม ที่ประกอบขึ้นจากความหลากหลาย และเจริญงอกงามบนปฏิสัมพันธ์ทางสังคมวัฒนธรรม การจัดการศึกษาจะต้องคำนึงถึงปรัชญาสังคมขั้นพื้นฐานด้วยว่า สังคมจะมีความเข้มแข็งได้ ต้องเกิดจากการแลกเปลี่ยน ปรับปรุง สร้างสรรค์จากรากฐานของตนเอง

2.1 หลักการ

ยุทธศาสตร์ 'พหุเอกลักษณะชาติพันธุ์' หลักการพื้นฐานที่สำคัญดังนี้

2.1.1 ความหลากหลายทางวัฒนธรรมเป็นปรากฏการณ์จริงในสังคม เฉพาะในประเทศไทยมีกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีภาษาต่างกันประมาณ 50-60 กลุ่ม (สุวิไล: 2547) ในระดับโลกและในประเทศไทยต่างยอมรับว่าความหลากหลายทางวัฒนธรรมเป็นเรื่องสำคัญที่จะต้องธำรงรักษาไว้ และความหลากหลายทางวัฒนธรรมคือภูมิคุ้มกันที่สำคัญที่สุดต่อความเปลี่ยนแปลง และความเสียหายทางสังคมที่เข้ามากระทบกับชุมชนชนบท และชุมชนห่างไกลทุรกันดาร

2.1.2 หลักการพัฒนาที่สำคัญของประเทศ ตั้งแต่แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 จนถึงฉบับปัจจุบัน ยึดมนุษย์เป็นศูนย์กลาง เป็นหัวใจของการจัดการศึกษาและการพัฒนา พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ให้ความสำคัญกับการพัฒนาที่ยึดมนุษย์เป็นศูนย์กลางของการพัฒนา ดังนี้

*"การจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็น
มนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้
และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการ
ดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข"*

2.1.3 หลักการจัดการศึกษาตลอดชีวิต ยึดถือว่า "มนุษย์เป็นสัตว์ที่ต้องฝึก และเป็นสัตว์ที่ฝึกได้" (พระราชวรมุณี, 2530) ประพจน์ดังกล่าวเป็นหลักการศึกษาแนวพุทธ ซึ่งแสดงความจริงว่ามนุษย์ทุกคนต้องได้รับการศึกษา จึงจะเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ โดยนัยนี้การศึกษาก็คือการพัฒนาตนเอง ดังนั้นถ้าจะยึดมนุษย์เป็นศูนย์กลางของการพัฒนา ฐานคิดในการพัฒนาที่สำคัญก็คือจะต้องให้มนุษย์ได้รับการศึกษาตลอดชีวิต การจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อขยายทางเลือก ทั้งนี้ทางเลือกที่สำคัญสำหรับกลุ่มชาติพันธุ์ก็คือ ใช้ชีวิตอยู่ในถิ่นฐานของตน หรือลงไปทำงานรับจ้างในเมือง การจัดการศึกษาให้แก่ชาวไทยภูเขาควรเปิดทางเลือกให้เช่นกันทั้งสองทาง

และการจัดการศึกษาตลอดชีวิตนั้น ควรจะต้องเป็นความรู้ที่มาจากฐานชีวิตจริงของชาวไทย
ภูเขาด้วย

การจัดการศึกษาตลอดชีวิตเป็นหัวใจสำคัญของการจัดการศึกษาตามแนวปฏิรูป
สำหรับการจัดการศึกษาของชาวไทยภูเขานั้น การจัดการศึกษาตลอดชีวิต ควรขยายความเพิ่มเติม
ให้ชัดเจนว่าเป็นการจัดการศึกษาที่มาจากฐานชีวิตประจำวันของชาวไทยภูเขา

2.2 ภารกิจ

ภารกิจในการจัดการศึกษาเพื่อการพัฒนาชาวไทยภูเขาควรกระทำดังนี้

2.2.1 การปรับความสัมพันธ์เชิงอำนาจในการศึกษา การปรับความสัมพันธ์เชิง
อำนาจเป็นภารกิจที่จำเป็นจะต้องกระทำเป็นเรื่องแรก ความสัมพันธ์เชิงอำนาจทางการศึกษาที่
สำคัญมีสองมิติ ได้แก่ ปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้จัดกับผู้รับการศึกษาหนึ่ง และความสัมพันธ์ระหว่าง
ความรู้ที่เป็นทางการกับความรู้ท้องถิ่นอีกอย่างหนึ่ง

จากการศึกษาพบว่าการจัดการศึกษาที่ผ่านมา มีความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่ไม่
สมมาตรระหว่างชาวไทยภูเขากับภาครัฐในลักษณะที่วัฒนธรรมส่วนกลางครอบงำวัฒนธรรมส่วน
ท้องถิ่น และนิยามสถานการณ์ว่าวัฒนธรรมหรือวิถีชีวิตท้องถิ่นบางอย่าง เป็นสิ่งที่ผิดกฎหมาย เช่น
การทำไร่หมุนเวียน เป็นต้น การนิยามสถานการณ์ดังกล่าวเป็นการลดความชอบธรรมให้กับ
วัฒนธรรมท้องถิ่น

การปรับปฏิสัมพันธ์ด้านการพัฒนาใหม่จึงถือเป็นภารกิจที่สำคัญ เพราะในการ
พัฒนาที่ยึดประชาชนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนานั้น มีสมมุติฐานสำคัญ คือ มนุษย์มีศักยภาพที่
จะพัฒนาตนเองได้ การจัดปฏิสัมพันธ์ด้านการพัฒนาจึงต้อง ยอมรับ เคารพในคุณค่าของ
วัฒนธรรมของชาวไทยภูเขา

ประเด็นสำคัญก็คือ การจัดการศึกษาต้องฟังเสียงของประชาชน ต้องจับ
ประเด็นได้ว่าชาวไทยภูเขาให้ความหมายของการศึกษาและการพัฒนาว่าอย่างไร การจัด
ความสัมพันธ์เชิงอำนาจให้เกิดประโยชน์ในทางสร้างสรรค์โดยสาระสำคัญก็คือการเปิดโอกาสให้
ชาวไทยภูเขาได้แสดงออกซึ่งความหมายที่แท้จริงของตน โดยนัยนี้การจัดการศึกษาก็คือการ
เปลี่ยนรูปจากการครอบงำมาสู่การเปลี่ยนแปลงที่ให้โอกาส กับชาวไทยภูเขาเพิ่มขึ้น

2.2.2 การใช้ความรู้ทางการควบคุมความรู้ท้องถิ่น ความรู้ที่เป็นทางการหมายถึง
ความรู้ที่รัฐจัดให้เพื่อพัฒนาให้ชาวไทยภูเขาเป็นพลเมืองไทย มีความรู้ตามมาตรฐานของ
ประเทศ ความรู้ท้องถิ่นคือความรู้ของกลุ่มชาติพันธุ์ การใช้ความรู้ทางการควบคุมกับความรู้ท้องถิ่น

ต้องจัดการศึกษาโดยใช้ฐานชีวิตจริง หรือความรู้ในชีวิตประจำวันเพื่อให้ชาวไทยภูเขาได้เรียนรู้วิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์ของตนควบคู่ไปกับการศึกษาเล่าเรียนความรู้ที่เป็นทางการ

2.2.3 การเน้นท้องถิ่นเป็นฐาน “ความเป็นท้องถิ่น” ในที่นี้มีความหมายต่างกับคำว่า “ท้องถิ่นนิยม” ซึ่งมีความหมายแฝงไปในทางไม่สร้างสรรค์หรือทางลบ ภารกิจที่สามคือการเน้นท้องถิ่นเป็นฐานนี้เป็นภารกิจที่สอดคล้องกับภารกิจข้อแรก คือการปรับความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่เท่าเทียมกัน เพราะการจะให้ชาวไทยภูเขามีความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่สมมาตรกับภาครัฐนั้น ประเด็นสำคัญคือการให้ท้องถิ่นมีบทบาทมากขึ้น การเน้นท้องถิ่นเป็นฐาน คือ การจัดระบบการควบคุม และรูปแบบการสื่อสารที่มีให้ชาวไทยภูเขาตกอยู่ในฐานะผู้รับสารเท่านั้น แต่ต้องให้ชาวไทยภูเขาเป็นผู้ส่งสารด้วย กล่าวอีกนัยหนึ่งการพัฒนาต้องสร้างระบบการสื่อสารสองทางให้ชาวไทยภูเขาได้รับรู้ความหมายสากล ในขณะที่เดียวกันชาวไทยภูเขาต้องส่งสารที่เป็นความหมายเฉพาะไปให้สังคมรับรู้ถึงเอกลักษณ์ของตนด้วย

กระบวนการพัฒนาที่เน้นท้องถิ่นเป็นฐานต้องมีลักษณะการทำงานร่วมกันอย่างเสมอภาค ระหว่างนักพัฒนากับชาวไทยภูเขาในการคัดเลือกประเด็นการพัฒนา กำหนดขั้นตอน และจังหวะในการพัฒนารวมทั้งกำหนดเกณฑ์การประเมินผลโครงการพัฒนา

การเน้นท้องถิ่นเป็นฐานควรจะต้องทำสองระดับ คือ ระดับสถาบัน และระดับบุคคล

ระดับสถาบัน ควรจะมีการจัดตั้งองค์กรกลางที่ทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาในพื้นที่

ระดับบุคคล ควรจะมีการพัฒนานักพัฒนาที่เป็นคนท้องถิ่น เช่น พัฒนาครูที่เป็นคนกลุ่มชาติพันธุ์เพิ่มมากขึ้น

3. กลยุทธ์ทางการศึกษาเพื่อการพัฒนา

กลยุทธ์การจัดการศึกษาเพื่อการพัฒนาเป็นแนวทางการดำเนินงานตามยุทธศาสตร์ เพื่อให้บรรลุวิสัยทัศน์ กลยุทธ์ทางการศึกษาที่สำคัญมีดังนี้

3.1 การผสมผสานความรู้ทางการกับความรู้ท้องถิ่น

เพื่อให้ชาวไทยภูเขาได้มีโอกาสได้รับความรู้ที่เป็นทางการ และสืบสานความรู้ท้องถิ่นของตนเองไปพร้อมกัน ความรู้ที่เป็นทางการนั้น นักเรียนควรจะได้เรียนรู้สาระต่างๆ ที่พอเพียงต่อการดำรงชีวิตในฐานะเป็นพลเมืองไทย และสามารถที่จะอยู่ร่วมกับคนในสังคมไทยได้ ความรู้ของ

ท้องถิ่นหรือความรู้ที่เป็นสามัญสำนึกของชุมชน จะเป็นเครื่องเชื่อมโยงคนในท้องถิ่นให้มีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ไม่มีความแปลกแยกจากกันเพราะทุกคนมีสามัญสำนึกร่วมกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งความร่วมมือรู้สึกในความสัมพันธ์ทางชาติพันธุ์ระหว่างคนสองรุ่น

ความรู้และทักษะที่จำเป็นของชาวไทยภูเขา ได้แก่ ความรู้ที่เป็นทางการในด้านการอ่าน การเขียน และการคำนวณด้วยภาษาไทย และความรู้ท้องถิ่นเกี่ยวกับชีวิตประจำวัน และวิชาเฉพาะด้านของชาวไทยภูเขา

ค่านิยม ที่สำคัญ ได้แก่ ความเป็นคนไทย และ อุดมการณ์ หรือคุณธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ โดยมีประเด็นที่สำคัญได้แก่ ความรักอิสระ ความสามัคคี และจารีตประเพณี

ทั้งนี้ควรจะมีการสอนแบบปฏิบัติการ โดยเป็นการเรียนรู้จากสถานการณ์จริงซึ่งเป็นชีวิตประจำวันของชาวไทยภูเขา กล่าวอีกนัยหนึ่ง การเรียนรู้ร่วมกันระหว่างนักพัฒนากับชาวบ้าน จะต้องเป็นการแลกเปลี่ยนการเรียนรู้ระหว่างผู้สอนกับผู้เรียน ซึ่งทุกคนควรที่จะเป็นทั้งผู้สอน และผู้เรียน บทบาทของครูหรือนักพัฒนาก็จะต้องเป็นบทบาทของผู้เอื้ออำนวยการเรียนรู้ หรือเอื้ออำนวยการเรียนรู้ ให้ผู้สอนและผู้เรียนได้เกิดการแลกเปลี่ยน และสร้างความหมายใหม่ร่วมกัน

3.2 การสอนภาษาไทยและภาษาถิ่น

หลักสูตรที่เป็นระบบสองภาษา ถือว่ามีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการจัดการศึกษาเพื่อการพัฒนา เพราะโดยหลักการของแนวคิดปฏิสัมพันธ์สัญลักษณ์นั้น คนจะรู้สึกตนว่าเป็นชนกลุ่มน้อยนั้นอยู่ที่การนิยามสถานการณ์ หรือการให้ความหมายแก่ตนเอง โดยนัยนี้ 'อัตตะ' และ 'เอกลักษณ์' ของแต่ละคนจึงอยู่ที่การให้ความหมายของคน ๆ นั้น โดยมีภาษาเป็นปัจจัยสำคัญหรือเป็นเครื่องมือในการสร้าง และใช้ความหมายดังกล่าว จึงควรที่การจัดการศึกษาจะต้องเป็นการถ่ายทอดทั้งรหัสภาษาขยายความและรหัสภาษาจำกัด

การให้ความสำคัญของการสอนภาษาแม่คือสัญญาณของการยอมรับว่าวัฒนธรรมท้องถิ่นมีความชอบธรรมในการดำรงชีวิต และเป็นเครื่องแสดงให้เห็นถึงการยอมรับในคุณค่าและความหมายของวัฒนธรรมท้องถิ่น

3.3 พัฒนาเครือข่ายแหล่งเรียนรู้

จากการวิจัยภาคสนามพบว่าความสัมพันธ์ของชาวไทยภูเขาในพื้นที่มิได้ถูกจำกัดด้วยพื้นที่กายภาพ เช่น หมู่บ้าน หรือตำบล แต่วิถีชีวิตของชาวไทยภูเขาจะดำเนินไปบนเครือข่ายความสัมพันธ์ หรือตามระบบเครือข่าย ชาวไทยภูเขาจึงมีวิถีชีวิตที่เชื่อมโยงกับหมู่บ้านต่าง ๆ ในบริเวณใกล้เคียง ในแต่ละหมู่บ้านต่างมีความรู้เฉพาะ หรือความรู้พิเศษ เช่น ที่บ้านแปะ มีช่างทำ

กำไลที่มีฝีมือ บ้านเฮามีช่างตีมีด บ้านแม่แฮได้มีหมอลมุนไพร บ้านดูลาเปอร์มีความชำนาญด้านป่า และบ้านมีดหลวงมีความเชี่ยวชาญในการทอผ้า เป็นต้น การจัดหลักสูตรจึงควรให้มีการเรียนรู้ที่เป็นเครือข่ายดังกล่าว เพื่อให้ผู้เรียนได้มีโอกาสเลือกเรียนวิชาที่สนใจ และเหมาะสมกับความถนัดของตนเอง

3.4 การใช้บุคลากรท้องถิ่น

นักพัฒนา และครูท้องถิ่นมีความสำคัญอย่างยิ่งยวดต่อการพัฒนาสามประการประการที่หนึ่ง นักพัฒนาท้องถิ่น/ครูท้องถิ่นจะมีความเข้าถึง และเข้าใจในวัฒนธรรมของท้องถิ่น และใช้ความหมายเดียวกับชาวไทยภูเขาในการมีปฏิสัมพันธ์ต่อกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในปฏิบัติการด้านการสื่อสาร การสื่อสารโดยภาษาถิ่นทำให้เกิดความเข้าใจและสามารถถ่ายทอดความรู้ต่าง ๆ ทั้งที่เป็นทางการ และความรู้ท้องถิ่น

ประการที่สอง นักพัฒนาหรือครูท้องถิ่นจะเป็นต้นแบบให้แก่ชาวไทยภูเขาที่จะพัฒนาตนเองหรือยกระดับตนเอง กล่าวอีกนัยหนึ่งครูหรือนักพัฒนาจะเป็นบุคคลอื่นที่สำคัญทั้งในด้านความเป็นพลเมืองไทย และเป็นผู้สืบสานเอกลักษณ์ของท้องถิ่น

ประการที่สาม นักพัฒนาท้องถิ่นโดยเฉพาะครูท้องถิ่น จะช่วยให้ไม่ต้องเสียเวลาในการเดินทางไกลกลับบ้าน และไม่ต้องโยกย้ายบ่อย ด้วยความที่โรงเรียนตั้งอยู่ในถิ่นห่างไกลทุรกันดาร จึงต้องเสียเวลาในการเดินทางมาก ทำให้เสียวันเรียนไปประมาณวันถึงวันครึ่งต่อสัปดาห์ โรงเรียนซึ่งขาดแคลนครูเชิงปริมาณอยู่แล้ว จึงขาดแคลนครูเชิงเวลาสอนอีกด้วย โรงเรียนแม่แฮได้เป็นตัวอย่างที่ดีของการจัดการพัฒนาโดยใช้การจ้างครูช่วยสอนเป็นคนท้องถิ่น แต่ทั้งนี้ก็ไม่จำเป็นว่าครูทั้งโรงเรียนจะต้องเป็นคนท้องถิ่น แต่ควรจะมีผสมผสานระหว่างครูคนเมืองกับครูท้องถิ่น

3.5 การประเมินผล

เป้าหมายของการจัดการศึกษาสำหรับการพัฒนาชาวไทยภูเขาคือให้ชาวไทยภูเขามีปฏิสัมพันธ์ด้านการพัฒนาระหว่างผู้มีความรู้เป็นทางการ และผู้มีความรู้ของท้องถิ่น รวมทั้งให้มีปฏิสัมพันธ์ในด้านการพัฒนาอัตตะของชาวไทยภูเขาให้สามารถอยู่ร่วมกับคนในสังคมไทย โดยต้องไม่ละทิ้งหรือแปลกแยกจากถิ่นฐานของตนเอง

ผู้วิจัยมีข้อเสนอว่า ในการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาชาวไทยภูเขานั้น ควรจะให้ความสำคัญแก่การประเมินผลตามสภาพจริง โดยคำนึงทั้งความสามารถ (competence) และสมรรถนะภาพ (performance) ของนักเรียนชาวไทยภูเขา กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ การประเมินผลต้อง

คำนึงถึงการ “คิดเป็น ทำเป็น” โดยมีจุดมุ่งเน้นว่าเมื่อนักเรียนชาวไทยภูเขาได้รับการศึกษาแล้ว จะมีความสามารถทางความคิดทัดเทียมกับนักเรียนชาวไทย สามารถเข้ารับการศึกษาคต่อและอยู่ร่วมกับคนในสังคมไทยได้ รวมทั้งคำนึงถึงศักยภาพของชาวไทยภูเขาว่าสามารถดำรงชีวิตที่เหมาะสมสอดคล้องกับถิ่นฐาน

4. แนวทางการจัดการศึกษาเพื่อการพัฒนาชาวไทยภูเขา

ข้อเสนอแนะแนวทางการจัดการศึกษาเพื่อการพัฒนาชาวไทยภูเขา ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะดังนี้

4.1 การศึกษาในระบบ

4.1.1 **หลักสูตร** การศึกษาในระบบควรมีการให้ความรู้ทั้งความรู้ที่เป็นทางการ และความรู้ของท้องถิ่น การเลือกวิชาสอนนั้น ควรจะมีการกระจายอำนาจให้กับท้องถิ่นได้กำหนดสาระการเรียนรู้ และสัดส่วนระหว่างความรู้ทางการ กับความรู้ท้องถิ่น ข้อพึงระวังก็คือ ต้องรักษาสมดุลระหว่างความรู้ที่พื้นฐานสำหรับคนไทย และความรู้ที่เป็นพื้นฐานสำหรับท้องถิ่น หรือกลุ่มชาติพันธุ์

4.1.2 **ผู้สอนและวิธีสอน** ควรจะมีครูในท้องถิ่นอย่างน้อย หนึ่งในสาม ของครูทั้งหมด หรือเชิญผู้รู้ของท้องถิ่นมาร่วมเป็นครูสอนในบางวิชา วิธีการสอนในโรงเรียนควรมีทั้งการสอนแบบบรรยาย เสวนา และการเรียนเชิงปฏิบัติ ภาษาที่ใช้ในการเรียนการสอนต้องใช้ภาษาไทยเป็นหลัก แต่ในขณะเดียวกันถ้ามีการสอนภาษาถิ่นในโรงเรียนด้วยก็จะเป็นการดี ความยากในการจัดการศึกษาในระบบก็คือ ครูจะต้องผสมผสานความรู้ที่จำเป็นแก่การเป็นคนไทย และความรู้ที่พอเพียงสำหรับการเรียนรู้วัฒนธรรมท้องถิ่นของตนเอง

4.1.3 **การประเมินผล** เกณฑ์สำคัญสำหรับการประเมินนักเรียนที่ได้รับการศึกษาในระบบก็คือ ผู้เรียนจะต้องสามารถลงไปเรียนต่อในเมือง อยู่ร่วมกับคนในสังคม และอยู่ในหมู่บ้านอย่างมีความสุข

4.2 การศึกษานอกระบบ

4.2.1 **หลักสูตร** การจัดการศึกษานอกระบบนั้น ควรจะใช้ชีวิตประจำวัน และความรู้ของท้องถิ่นเป็นฐาน และสนับสนุนด้วยความรู้ที่เป็นทางการ ทั้งนี้การเลือกสาระการเรียนรู้ หรือกิจกรรมการพัฒนาควรจะให้ชาวไทยภูเขาเป็นคนกำหนดหัวข้อ

4.2.2 **ผู้สอนและวิธีสอน** ควรใช้นักพัฒนาหรือครูที่เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ หรือมีความรู้ความใจเกี่ยวกับท้องถิ่นดี บทบาทของครูหรือนักพัฒนาควรทำงานด้านความรู้ กระบวนการสอน/

การพัฒนาควรให้ชาวบ้านเป็นศูนย์กลาง โดยให้ครูหรือนักพัฒนามีส่วนร่วมในการพัฒนา การเรียนรู้ควรเป็นการเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง

4.2.3 การประเมินผล การกำหนดเกณฑ์ประเมินผลต้องยึดหลักให้ชุมชนเป็นฐาน และควรจะมีการประเมินระหว่างการทำงาน และเมื่อสิ้นสุดการทำงาน

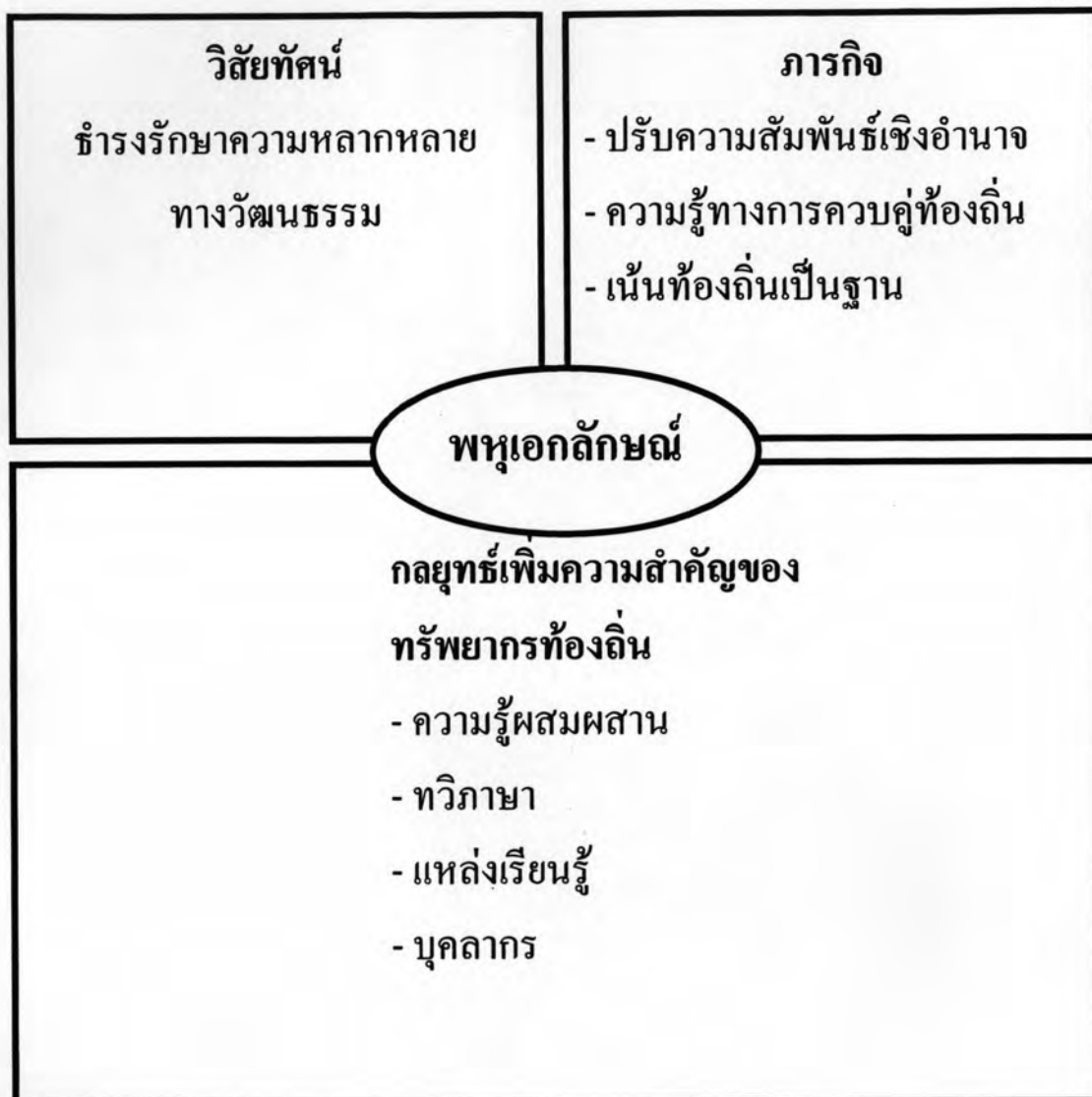
4.3 การศึกษาตามอัธยาศัย

4.3.1 หลักสูตร ควรให้เรียนรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมและชีวิตประจำวันของท้องถิ่น เช่น การสืบสานวัฒนธรรมท้องถิ่น และการพัฒนาการประกอบอาชีพของชาวไทยภูเขา เช่น การสืบทอดการขับซอพื้นบ้าน การพัฒนาวิธีการทำสวนโดยใช้ปุ๋ยอินทรีย์ เป็นต้น

4.3.2 ครูและวิธีสอน ควรมีการเสาะหาผู้รู้ชาวบ้านมาเป็นครูภูมิปัญญา การเรียนรู้ตามอัธยาศัยควรเป็นการเรียนรู้ตามสถานการณ์จริง โดยเน้นที่การสร้างความสามารถในการคิด ตริกตรองเชิงวิพากษ์แต่อาจจะต้องมีการจัดองค์กหรือสถาบันในระดับท้องถิ่นอย่างหลวม ๆ เพื่อเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ของท้องถิ่น

4.3.3 การประเมินผล ควรเป็นการประเมินผลแบบมุ่งเน้นผลสัมฤทธิ์ และทำให้เกิดความคิดใหม่ ๆ ในการดำเนินชีวิต

ยุทธศาสตร์การศึกษาเพื่อการพัฒนาชาวไทยภูเขาสรุปได้ดังภาพข้างล่างนี้

ภาพที่ 7 แสดงยุทธศาสตร์ทางการศึกษาเพื่อการพัฒนาชาวไทยภูเขา

ภาพดังกล่าวสรุปให้เห็นถึงภาพรวมยุทธศาสตร์การศึกษาเพื่อการพัฒนาชาวไทยภูเขาซึ่งมีจุดสำคัญที่การส่งเสริมให้ชาวเขามี "พหุเอกลักษณะ" วิสัยทัศน์ของยุทธศาสตร์ คือการธำรงรักษาความหลากหลายทางวัฒนธรรม ภารกิจสำคัญ ได้แก่ การปรับความสัมพันธ์เชิงอำนาจ การใช้ความรู้ทางการควบคุมความรู้ท้องถิ่น และการทำงานที่เน้นท้องถิ่นเป็นฐาน กลยุทธ์ของการทำงานคือต้องเพิ่มความสำคัญของการใช้ทรัพยากรท้องถิ่น ทั้งในด้านการใช้ความรู้ของท้องถิ่น การใช้ภาษาถิ่นประกอบในการจัดการศึกษา การเชื่อมโยงเครือข่ายแหล่งเรียนรู้ระดับพื้นที่ และการใช้บุคลากรด้านการพัฒนาในท้องถิ่นมากขึ้น